

lahko bi se zbanaliziral in zreduciral svoje bistvo na najmanjši možni imenovalc ali pa bi zapadel v postmodernistični relativizem/nihilizem (Balibarjeva opredelitev Stirnerja).

Omenjeni ravni se dodatno potrjujeta v Vodovnikovem problematiziranju teorije kot razmeroma nepomembne za anarhizem: »Revolucija in znanstvena teorija nimata skupnega čisto nič, saj revolucionaren proces ne more biti predmet znanstvenega proučevanja. Marx tako pogublja delavce s tem, ko hoče iz njih narediti teoretike, pri tem pa se pojavlja nevarnost, da bo pojav razreda »teoretikov« – ločenega od ljudskih množic – spet vodil do nastanka nove aristokracije« (str. 79). V anarhistični misli ta sentiment ni lasten le njemu, a ker *konflikt* med marksizmom in anarhizmom obsega precejšen del njegove študije, si problem oglejmo поблиže.

Za pojasnilo Marxovega pristopa, ki se mu *očita* odhod v teorijo, se obrnimo k Tezam o Feuerbachu, ki na izjemno zgoščenem prostoru nakažejo, kakšen je zanj pomen filozofije prakse (oziroma praxis filozofije, na kateri z anarhoreinterpretacijo gradi Vodovnik) in dialektične metode. Marx namreč prav tam dejansko koncipira teorijo in prakso kot enotni in medsebojno neločljivi, s čimer je njegov pristop strogo monističen. Istočasno je dialektičen, saj gre za nikoli končan proces, za *nenehno osciliranje med teorijo in prakso, ko vzvratno učinkujoč nihata druga v drugo* (Blochova interpretacija). S tem Marx zavrže dualizem, torej »stari« materializem in idealizem, a se obenem, ko kliče po svet spreminjajoči filozofiji prakse, delno napaja pri obeh. Je za anarhizem teorija nepomembna, če lahko pri Vodovnikovi študiji prav to štejeemo za eno večjih odlik?

Če je kritika marksizma morda med šibkejšimi točkami novega anarhizma, je ta obnovljena misel danes, tako kot v preteklosti, najmočnejša v viziji aktivističnega organiziranja ter na področju redefinicije državljanstva in političnega članstva. Slednje naj bi šlo tako prek identitete kot tudi prek postmodernih relativizmov in univerzalizma, s čimer stavi na fluidne politične skupnosti. Ob tem bi sam izpostavil težavo, da zgodovinske nacionalne države ne gre preprosto enačiti s *potencialno državo*, ki je lahko (odvisno od konceptualizacije) skupek participativnih institucij. Obenem se pojavlja dilema (ne?)ločevanja demokracije kot procesa/prakse in njene posledične institucionalizacije.

Vodovniku je brez dvoma uspela odlična knjiga, ki kaže, da anarhistična misel ohranja svoj zmeraj prisotni emancipatorični potencial. Pomembna ni le zato, ker gre za prvo poglobljeno študijo o anarhizmu v slovenščini, ampak ker le takšne knjige omogočijo široko polje za debato in izpostavljajo toliko za prihodnost družbe temeljnih vprašanj.

Primož Krašovec

Jože Vogrinc: Historični materializem in humanistične vede. Ljubljana: Studia humanitatis, 2009. 248 strani (ISBN 978-961-679806-8), 15 evrov

Založba Studia humanitatis je bila v svojem »zlatem obdobju«, v drugi polovici osemdesetih in v devetdesetih letih dvajsetega stoletja, v slovenskem intelektualnem prostoru izjemno pomembna, saj je skrbela za prevode številnih pomembnih in klasičnih del humanistike. Vzpostavila se je mimo velikih državnih in pojavljajočih se komercialnih založb ter tudi mimo uradnih univerzitetnih založb. Prevodna produkcija na področjih družboslovja in humanistike je bila tudi pred SH v slovenskem (in širšem jugoslovanskem) precej intenzivna in kakovostna – ustanovitev SH in drugih majhnih humanističnih založb v osemdesetih ni pomenila toliko korekcije pomanjkanja prevodne produkcije (za katero so že prej zgledno skrbele velike založbe), temveč prej programski in teoretski prelom s takrat prevladujočimi humanističnimi paradigmi.

SH in druge majhne alternativne založbe so v časovnem razponu do danes od založb, ki so ponujale prevodne alternative etabliranemu družboslovju in humanistiki, postale edine dejanske teoretske prevodne založbe. V devetdesetih so državne založbe nehale prevajati in izdajati teorijo, nove komercialne založbe se je nikoli niso niti lotile, medtem ko so se univerzitetne založbe večinoma posvetile rutinskemu izdajanju nizkokakovostnih produktov svojih hišnih avtorjev in avtoric. Obenem so majhne alternativne založbe v zadnjih petnajstih letih, v kontekstu splošne ekonomske liberalizacije deležne čedalje manjših javnih sredstev in zato prisiljene delovati s smešno majhnimi proračuni, kar se pogosto pozna tudi na kakovosti prevodov (saj profesionalne in izkušene prevajalce in prevajalke pogosto zamenjuje poceni študentska delovna sila).

Poleg širjenja teoretskega horizonta humanistike s prevodi je bila SH v osemdesetih in devetdesetih tudi založba, ki je slovela po izjemno kakovostnih spremnih besedah, ki so pogosto lahko delovale tudi kot besedila zase. Tudi ta razsežnost se je od konca devetdesetih počasi začela izgubljati, spremne besede so postale bolj rutinske in manj teoretsko vredne, kar je učinek splošne spremembe pogojev in načina dela v humanistiki – uvajanja točkovnega terorja in pozitivističnega raziskovalnega modela, ki od zgodovinarjev in filozofov zahteva ponovljive eksperimente in standardizirane vprašalnike, ter naraščajoče birokratske strahovlade na univerzi in prekarizacije delovnih pogojev (posebej za mlade, še ne etablirane akademske delavce in delavke), kar skupaj prinaša intelektualni konformizem, padanje kakovosti (a hkratio naraščajočo »mednarodno primerljivost«) in standardizirano abotnost znanstvene produkcije. Izid zbirke spremnih besed Jožeta Vogrinca z naslovom *Historični materializem in humanistične vede* pri založbi Studia humanitatis je zato času primerna gesta, ki po eni strani deluje kot intervencija, po drugi pa kot elegija za danes že skoraj povsem izginulim načinom teoretske produkcije.

V knjigi je zbranih devet spremnih besed, ki so spremljale prevode različnih avtorjev z različnih področij in so bile napisane v letih 1986–2009. Čeprav so dela, ki so jih spremljale, in spremne besede same tematsko in področno heterogene, jim je skupno to, da so širile prostor in domet slovenske humanistike – antropologija antičnih svetov, medijske študije in študije oglaševanja, zgodovinska antropologija in ekološka geografija so bile pred posegi SH v lokalnem okolju prevodno in programsko prezrte forme in področja humanistike. Vsaka spremna beseda v knjigi predstavlja in v slovenski prostor uvaja avtorja, ki je po svoje prelomen. Če gremo kar po vrsti: Vernant, Finley, Momigliano in Wachtel so sodobni klasiki zgodovinoписja oziroma zgodovinske antropologije in ekonomike (Finley), ki so v pisanje zgodovine vnesli pomembne epistemološke inovacije; Raymond Williams je eden izmed klasikov in predhodnikov sodobnih kulturnih študij; Benedict Anderson je prvi sistematično raziskal vpliv množičnih medijev in literature na formacijo nacionalizma; Alfred W. Crosby je dopolnil zgodovino kolonialnih osvajanj z zgodovino spremljajočih jih ekoloških sprememb; medtem ko je Emile Durkheim klasik sociologije, ki sicer ni humanistična veda, a je SH tu zapolnila praznino pri prevajanju klasikov, kar je nedvomno hvalevredno, saj imajo ravno po zaslugi majhnih alternativnih založb humanistika in nekatere družbene vede prevedene klasike, kar v slovenskem znanstvenem prostoru nikakor ni pravilo (in obenem tako učinek kot alibi za slepoto za lastno teoretsko zgodovino, ki je prisotna v mnogih disciplinah).

Spremnne besede v knjigi so napisane reflektirano in vsaka pojasni tako motivacijo za kot pričakovani učinek prevoda, ki ga spremlja, ter oriše intelektualno okolje, v katerega ta vstopa. Ne izogibajo se ne kritičnosti do avtorja prevedenega dela, kjer je ta na mestu, ne polemiki z njegovo slovensko recepcijo ali stanjem v vedi, v katero prevod intervenira, obenem pa zlahka nastopajo tudi kot samostojna razmišljanja, ki za svoje delovanje zraven ne potrebujejo nujno knjige, ki jim je bila povod. *Historični materializem in humanistične vede* tako dobro deluje tudi kot samostojna knjiga oziroma kot zbirka komentarjev nekaterih ključnih momentov v razvoju (in kasneje dekadenci) slovenske humanistike ter potencialno tudi kot kakovosten in informativen kažiipot za nekoga, ki v polje humanistike šele vstopa, saj predstavlja tako osnovna napotila za branje klasikov kot poskuse »klasizacije« nekaterih v slovenskem intelektualnem prostoru po

krivici spregledanih avtorjev in humanističnih smeri (najboljša primera sta Wachtel in njegova zgodovina premaganih neevropskih ljudstev, ki je pisana z njihove perspektive, in Vernant ter antropologija antičnih svetov), obenem pa predstavljajo dober uvod v (v času njihovega pisanja) aktualne družboslovne in humanistične polemike (denimo o relativni avtonomiji potrošnje glede na produkcijo ali o vlogi ekonomskega raziskovanja v kulturnih študijah v primeru komentarja Campbellove študije potrošništva) in v opombah pod črto povzamejo večino nujne relevantne literature za tematike, s katerimi se ukvarjajo.

Po drugi strani polemičen izraz *historični materializem* iz naslova knjige ostane precej nedorečen. V nekaterih spisih je glavna tematika sicer povezana s statusom *historičnega materializma* v polju humanistike, a ne povsem – gre bodisi za avtorjev odnos do marksizma (denimo pri Finleyju ali Williamsu) bodisi za pomen, ki ga ima lahko posamezna teorija za razvoj *historičnega materializma* (denimo pri Vernantu), a manjka tisto, kar bi glede na naslov knjige lahko upravičeno pričakovali: sistematična obravnava statusa *historičnega materializma* v sodobni humanistiki in *historičnomaterialistična* analiza stanja v tem polju. V času od izida najzgodnejših spremnih besed iz knjige do danes se je namreč oboje, tako status *historičnega materializma* znotraj slovenske (in globalne) humanistike kot samo stanje humanističnega polja, močno spremenilo. Če so namreč v osemdesetih spremne besede Jožeta Vogrinca ter njegovih sopotnikov in sopotnic, ki so pisali za SH in druge majhne alternativne založbe, še širile polje *historičnega materializma* v polemiki s šolskim ali dogmatičnim uradnim marksizmom, so danes knjige, kot je *Historični materializem in humanistične vede*, edine, ki *historični materializem* sploh še omenjajo – kar je bila nekoč dopolnitev in širitev teoretskega projekta *historičnega materializma*, je danes njegov izoliran in marginaliziran preostanek (kulturne študije, zgodovinpisje, sociologija, ekonomija in druge vede, nekoč prežete s *historičnim materializmom*, so se od njega uspešno odcepile in potlačile svojo teoretsko zgodovino, največkrat z nekritičnim sprejemanjem anglosaksonskih liberalnih teoretskih standardov in paradigem). Poleg tega so bolj ali manj izginili tudi materialni zgodovinski pogoji za nekdanji razcvet (*historičnomaterialistične* in siceršnje) humanistike – alternativne založbe in univerzitetni humanistični oddelki so danes prizorišče »budget cuts«, kapitalistične discipline in komercializacije, delovni pogoji so mizerni in raven teoretske produkcije temu primerna. Izdajanje zbranih spremnih besed je sicer pomemben zgodovinski opomnik na nekoč že dosežene standarde lokalne teoretske produkcije, a naloge *historičnega materializma* so danes veliko zahtevnejše, saj proti dekadenci danes prevladujočih družboslovnih in humanističnih paradigem nekdanji šolski marksizem sploh ni videti več tako slab, obenem pa refleksija lastnih produkcijskih pogojev in razmerij ne pomeni več le spopada med različnimi teoretskimi paradigami, temveč – ponovno – kritiko politične ekonomije v razmerah postsocialističnega razkroja uma.

Ana Podvršič

Goran Lukič in Rastko Močnik (ur.): Sindikalno gibanje odpira nove poglede. Ljubljana: Zveza svobodnih sindikatov Slovenije, 2008. 234 strani (ISBN 978-961-6708-04-3), 9,23 evra

V zadnjem času smo priča elitizaciji in opustošenju visokošolskega izobraževanja, ki epistemološko preprečujeta in upravljajno izganjata produkcijo družbenokritične misli. Kar bržkone ni naključje, saj njen reflektivni obrat pod vprašaj postavlja prav aktualne družbene procese, ki v šolstvo in druge javne ustanove vpeljujejo tržno ideologijo. Za razliko od različnih *cultural studies* se kritična refleksija ne loti preučevanja družbe z vidika ahistorične kulture in prezentacij